

לקו"ש חלק י"ז פ' בהר שיחה ג

פיענוח מראי מקומות

פ' בהר כה, מה-מט: אחרי נמכר גאלה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו: או-דדו או בן-דדו יגאלנו או-משאר בשרו ממשפחתו יגאלנו או-השיגה ידו ונגאל. תו"כ עה"פ: "דודו: זה אחי אביו. בן דודו זה בן אחי אביו. או משאר בשרו ממשפחתו מלמד שהקרוב קודם".

כדאמר רב נחמן בר יצחק לקרוב קרוב קודם הכי נמי לקרוב קרוב קודם היכא איתמר דרב נחמן בר יצחק אהא דאיבעיא להו עבד עברי הנמכר לישראל נגאל לקרובים או אינו נגאל לקרובים אליבא דרבי לא תבעי לך דאמר מי שאינו נגאל באלה נגאל בשש אלמא לא מיפרק" עיי"ש בארוכה

(וברש"י שם ד"ה לקרוב "דגבי שדה אחוזה כתי' ובא גואלו הקרוב אליו ולא פי' הקרוב קרוב קודם כי הכא דפריש דודו ברישא ואם אין לו דוד בן דודו ואי לאו (משאר בשרו)."

כס"מ "ומ"ש וקרוב קרוב קודם. שם מימרא דרב נחמן בר יצחק ובתורת כהנים יליף לה מקרא: ומ"ש ובית דין כופין את קרוביו וכו'. שם ובכל וגו' גאולה תתנו לרבות בתים ועבד עברי ואוקמוה בעבד עברי הנמכר לעכו"ם ואמרינן התם דאף על גב דהא כתיב בתריה או דודו או בן דודו וגו' איצטריך האי קרא לקובעו חובה"

ולח"מ לרמב"ם שם "וקרוב קרוב קודם וכו'. פשוט הוא בפסוק דקאמר או דודו או בן דודו דמשמע דודו קודם לבן דודו והא דאמרינן בפ"ה דקידושין דאיצטריך קרא לקרוב קרוב קודם היינו גבי בתי החצרים ושדה אחוזה וטעמא כדפרש"י ז"ל התם

1) פרשתנו כה, מה-מט "אחרי נמכר גאלה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו: או-דדו או בן-דדו יגאלנו או-משאר בשרו ממשפחתו יגאלנו או-השיגה ידו ונגאל".

2) תו"כ עה"פ "דודו: זה אחי אביו. בן דודו זה בן אחי אביו. או משאר בשרו ממשפחתו מלמד שהקרוב קודם".

רמב"ם הל' עבדים פ"ב ה"ז "הנמכר לעכו"ם אם לא השיגה ידו לגאל קרוביו פודין אותו וקרוב קרוב קודם שנאמר (ויקרא כה מט) "או דדו או בן דדו יגאלנו". ובית דין כופין את קרוביו לפדותו שלא יטמע בעכו"ם. לא פדאוהו קרוביו או שאין ידם משגת מצוה על כל אדם מישראל לפדותו. ובין שפדאוהו קרובים בין שפדאוהו שאר אדם יצא לחרות. ויש לו ללוות ולגאל את עצמו מן העכו"ם. וגואל לחצאין. אבל הנמכר לישראל אין הקרובים פודין אותו ואין לזה וגואל ואינו גואל לחצאין. אלא כיצד דינו. אם השיגה ידו לתן כפי השנים הנותרות נותן ויוצא ואם לאו לא יצא".

וראה קידושין כא, א "איתביה אביי מה תלמוד לומר יגאלנו יגאלנו יגאלנו שלש פעמים לרבות כל הגאולות שנגאולות כסדר הזה מאי לאו בתי ערי חומה ועבד עברי לא בתי חצרים ושדה אחוזה בתי חצרים ושדה אחוזה בתי חצרים ושדה אחוזה בהדיא כתיב על שדה הארץ יחשב

אין לנקבה עם הזכר ירשה. אם אין לו בנים יירשנו אביו. ואין האם יורשת את בניה ודבר זה מפי הקבלה עיי"ש.

7) ועד"ז יש להקשות למה לא נמנה "בן" שקודם גם לאביו (ב"ב שם). וי"ל שזהו היפך הרגיל והרוב - שהבן (יפרנס ו)יגאל את אביו, ובפרט שמתחלה לא פרנסו ועד שהוכרח למכור עצמו.

8) רמב"ן (והובא בבחי' פינחס כז, ט "ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו קבלו רבותינו (ב"ב קטו) כי האב יורש את בנו כאשר מת בלא זרע ולא הזכיר הכתוב זה והטעם כי במשפטי הירושה כל מנחיל נוחל כי הקורבה שוה וכיון שאמר הכתוב שהבן יורש את אביו גם האב יורש את הבן ועוד כי הירושה היא בשלשלת הזרע ביוצאי חלציו לא בצדדין אם כן ונתתם את נחלתו לאחיו משמע נחלה שהאב יורש בקבר וממנו תבא לאחים אבל לא רצה לומר ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאביו כי דרך ברכה ידבר ולא בנכרתים ואולי לא היה זה בבאי הארץ שינחול האב את הבן שבהם ידבר"

וז"ל בבחי' שם: "ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו. פירש החכם ר' אברהם ז"ל, אחים מן האב או אחים מן האם, שכולן קודמין לאחי אביו ואין צריך לומר לאחי אמו. אבל רז"ל אמרו שמשפחת האם אינה קרויה משפחה, ואין אחי האם יורשין זה את זה אלא אחי האב, וא"כ אחי אביו קודמין לאחיו מן האם. והבן יורש את אמו והיא אינה יורשת את בנה אלא קרובי אביו. ואחות יורשת את אחיה אם אין לו אב ולא אח, כשם שהבת יורשת את האב במקום שאין לו בן. וא"כ מלת לאחיו יכלול האח והאחות כאחד. ואחר שהזכירה הפרשה שהבן יורש את האב הוא הדין גם כן שהאב יורש את הבן אבל לא רצתה תורה להזכיר זה מפני שהוא דרך פורענות, וידוע הוא כי כל מנחיל גם הוא נוחל שהרי הקורבה שוה ולכך לא הזכיר הכתוב הדין הזה, או אולי שלא אירע זה לעולם בבואם לארץ שימות הבן בחיי האב ועל כן לא דבר

דגבי שדה אחוזה כתיב גואלו הקרוב אליו ולא פירש הקרוב קרוב קודם כי הכא דפריש דודו ברישא וכו' וא"כ יש לתמוה על רבינו דבהלכות שמיטה ויובל לא הזכיר בדין שדה אחוזה ובתי החצרים דקרוב קרוב קודם והא ודאי צריך לאודועי משום דלא פריש בקרא אלא מפקינן מקרא יתירא כדכתיבנא". ואכ"מ.

3) כלשון הרמב"ם שם "אם לא השיגה ידו לגאול קרוביו פודין אותו".

4) משא"כ לעיל (פסוק כה-כו "כיימוך אחיך ומכר מאחוזתו ובא גואלו הקרוב אליו וגאל את ממכר אחיו: ואיש כי לא יהיהלו גאל והשיגה ידו ומצא כדי גאלתו") גבי שדה אחוזה, שלא מפורש שם בקרא הסדר ד"קרוב קרוב קודם", וכלל כולם יחד - "גואלו הקרוב אליו".

5) אף ש(בדוחק) י"ל הטעם מפני שזהו רחוק יותר בזמן - גאולה ע"י קרובים אפשרית תיכף "אחרי נמכר", משא"כ ע"י עצמו שממצב של "מד" צ"ל למצב ד"והשיגה ידו".

6) ב"ב קח, ב "ומאי דרשא דתניא שארו זה האב מלמד שהאב קודם לאחין יכול יהא קודם לבן תלמוד לומר הקרוב קרוב קרוב קודם ומה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האח מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה" עיי"ש (ושם לגבי עוד דינים).

קטו, א (במשנה) "סדר נחלות כך הוא איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו בן קודם לבת כל יוצאי יריכו של בן קודמין לבת בת קודמת לאחין יוצאי יריכה של בת קודמין לאחין קודמין לאחי האב יוצאי יריכו של אחין קודמין לאחי האב זה הכלל כל הקודם בנחלה יוצאי יריכו קודמין והאב קודם לכל יוצאי יריכו".

רמב"ם ריש הל' נחלות "סדר נחלות כך היא. מי שמת יירשוהו בניו והם קודמין לכל. והזכרים קודמין לנקבות: בכל מקום

הכתוב אלא במה שעתיד שינהוג ביניהם, כן פירש הרמב"ן ז"ל. ועוד.

9) פינחס שם, ח-יא "ואל בני ישראל תדבר לאמר איש כלימות וכן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו: ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו: ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו: ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לשאר הקרוב אליו ממשפחתו וירש אתה והיתה לבני ישראל לחקת משפט כאשר צוה ה' אתי משה".

10) להעיר גם מב"ב קח, סע"א "ואלו נוחלין ומנחילין האב את הבנים והבנים את האב. . מאי שנא דקתני האב את הבנים ברישא ליתני הבנים את האב ברישא חדא דאתחולי בפורענותא לא מתחלינן".

11) משא"כ בב"ב שם שהמדובר ב"אתחולי. . לא מתחלינן".

12) ע"ד משנ"ת כמ"פ (לקו"ש ח"ה ע' 281. ח"י ע' 26 ואילך) בנוגע להא שארז"ל (פסחים ג, א "דאמר רבי יהושע בן לוי לעולם אל יוציא אדם דבר מגונה מפיו, שהרי עקם הכתוב שמונה אותיות, ולא הוציא דבר מגונה מפיו, שנאמר מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהרה". וש"נ) עיקם הכתוב כו' ולא הוציא דבר מגונה מפיו.

13) ובפרט שזה גופא שמת בלא בן או בת אינו "דרך ברכה".

14) ברמב"ן שם, שהכתוב לא הוצרך להזכיר זה בפירוש "כי במשפטי הירושה כל מנחיל נוחל. . וכיון שאמר הכתוב שהבן יורש את אביו גם האב יורש את הבן ועוד כי הירושה היא בשלשלת הזרע כו' א"כ ונתתם את נחלתו לאחיו משמוש (משמע) נחלה שהאב יורש בקבר וממנו תבא לאחים"

(וראה גם אברבנאל שם "ובא בקבלה האמתית שהאב יורש את בנו אם מת בלא בנים ובלא אחים כי האב קודם לאחי האב. ואין כן האם כי משפחת האם אינה קרויה

משפחה ובה טעו חכמי הקראים טעויות. ראשונה שכתבו שהאחים בני האם יורשים כמו האחים בני האב. ושנית שכתבו כי האם יורשת את הבן כמו האב ושהיא קודמת אל האחים בירושה כמו אביו וסמכו זה לענין נעמי שמכרה השדה שהיה לבנה מחלון אחרי מותו. ושלישית שכתבו שבהמצ' האב והאם במות הבן ולא היה לו זרע יחלוקו נכסיו אביו ואמו בשוה ואמרו כל זה לפי שקיימו וקבלו שמשפחת האם קרויה משפחה כמשפחת האב וכל זה טעות מבואר בפסוקי התורה כי השם צוה לחלוק את הארץ לזכרים רוצה לומר השבטים ומשפחותיהם לא לנקבות כלל אם לא לבנות צלפחד מכח אביהן לבלתי יגרע שמו ממשפחתו הנה כמו שהבן הוא היורש האמיתי בנכסי אביו כן האב יורש אמיתי בנכסי בנו כשאין לו זרע שירשנו והאחים היורשים את האח אינם יורשים אותו אלא במה שהם זרע אביהם הזקן ומכחו הם יורשים. ואמנם האם כמו שהבן לא יתיחס למשפחתה כך היא אינה יורשת בארץ הנבחרת וכך היא לא תירש את הבן וכן בניה שהיו לה מאיש אחר לא ירשו את האח כיון שאינם אחים מאב ואינם נקראים ממשפחתו והעד אמרו על זה ונתתם את נחלתו לשאר הקרוב אליו ממשפחתו ואין להביא ראיה מנעמי שאולי היה השדה שלה או נתנו בנה אליה במתנה סוף דבר שכל הנחלו' דינם כדין נחלות הארץ וירושתה אצל השבטים האמנם קצרה התורה פה בדינים האלה שלא זכרה שהאב קודם בירושת בנו לאחים כשמת בלי זרע לפי שדבר הכתוב בהווה שהאב כבר הוא מת כשימות בנו. וכן זכר הכתוב האחים ולא האחיות וכלם בדרך אחד כי אם לא היו למת לא בנים ולא אב לירשו הנה יירשו אחיו או אחיותיו אם אין לו אחים זכרים כי כיון שהאחים יורשים מכח האב והאחיות יורשות במקום האחים מבואר דינם בזה"עיי"ש)

— **אבל להעיר מראב"ע (שם, יא "וירש אותה. הנחלה וכבר פירשתי דרך חז"ל בפסוק לעם נכרי. ולדעת הנחלו' אם יירש האב או האם את הבן ומה שתירש אשתו צריכים אנחנו לקבלה. אמרו חז"ל כי**

נסמכה פרשת עלה אל הר העברים לדעת הנחלות כי בקש משה לדעת מי ינחל מעלתו" (ולדעת הנחלות אם יירש האב . . צריכים אנחנו לקבלה".

ולהוסיף שגם אם פשוט שהאב יורש בנו, מ"מ הו"ל לפרטו בכתוב להודיע שבא לאחר (בן ו)בת (ראה בסוגיא ב"ב שם).

15 ועד"ז תירוץ הב' ברמב"ן שם אינו שייך בנדו"ד.

16 קידושין כ, א "דתניא רבי יוסי ברבי חנינא אומר בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר את מטלטליו שנאמר בשנת היובל תשבו איש אל אחזתו וסמך ליה וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד לא הרגיש לסוף מוכר את שדותיו שנאמר כי ימוך אחיך ומכר מאחזתו לא באת לידו עד שמוכר את ביתו שנאמר כי ימכר בית מושב עיר חומה". וש"נ.

פרש"י פרשתנו נו, א "לאיתעשו לכם אלילם ופסל ומצבה לאיתקימו לכם ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחות עליה כי אני ה' אלקיכם" ד"ה לא תעשו לכם אלילים: כנגד זה הנמכר לגוי, שלא יאמר הואיל ורבי מגלה עריות, אף אני כמותו, הואיל ורבי עובד ע"ז, אף אני כמותו, הואיל ורבי מחלל שבת, אף אני כמותו, לכך נאמרו מקראות הללו; ואף הפרשיות הללו נאמרו על הסדר: בתחלה הזהיר על השביעית, ואם חמד ממון ונחשד על השביעית, סופו למכר מטלטליו, לכך סמך לה וכי תמכרו ממכר — (מה כתיב ביה? או קנה מיד עמיתך — דבר הנקנה מיד ליד) — לא חזר בו, סוף מוכר אחזתו, לא חזר בו, סוף מוכר את ביתו, לא חזר בו, סוף לזה ברבית — כל אלו האחרונות קשות מן הראשונות — לא חזר בו, סוף מוכר את עצמו, לא חזר בו, לא דיו לישראל אלא אפלו לגוי.

17 ראה רש"י "איסור הקל שבה העושה סחורה בפירותיה דהוה ליה לאו הבא מכלל עשה לאכלה (ויקרא כה) ולא לסחורה"

ותוס' קידושין שם "פירוש איסור קל שבה דעיקר איסור שביעית אינו אלא בעבודת קרקע כגון חרישה וזריעה אבל משא ומתן אינו אלא עשה בעלמא לאכלה ולא לסחורה ומסברא שבא לו עונש זה על משא ומתן מדה כנגד מדה".

18 פרשתנו כה, מז "וכי תשיג יד גר ותושב עמך ומך אחיך עמו ונמכר לגר תושב עמך או לעקר משפחת גר".

19 תו"כ (ורש"י) עה"פ "וכי תשיג יד גר ותושב עמך מי גרם לזה שיעשיר, דבוקו עמך. ומך אחיך עמו, מי גרם לזה שיעני, דבוקו עמו. ונמכר לגר, זה גר צדק; ..תושב זה גר אוכל נבלות. משפחת גר, זה העכו"ם. כשהוא אומר או לעקר, זה הנמכר לעכו"ם עצמה. בא ואמר לו הרי אני נמכר, יכול הזקק לו תלמוד לומר אחרי נמכר הא אין אתה נזקק לו אלא משימכר. גאולה תהיה לו, מיד; אל תניחנו שיטמע. מנין שאחיו מאביו קודם לאחיו מאמו, תלמוד לומר אחד מאחיו יגאלנו"

וז"ל ברש"י שם ד"ה משפחת גר: זה הגוי, כשהוא אומר לעקר, זה הנמכר לע"ז עצמה, להיות לה שמש, ולא לאלהות אלא לחטב עצים ולשאב מים.

קידושין שם, ריש ע"ב "לא באת לידו עד שלוה ברבית שנאמר וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך וסמך ליה אל תקח מאתו וגוי לא באת לידו עד שמוכר את עצמו שנאמר וכי ימוך אחיך ונמכר לך לא לך אלא לגר שנאמר לגר ולא לגר צדק אלא לגר תושב שנאמר גר תושב משפחת גר זה נכרי כשהוא אומר לעקר זה הנמכר לעבודה זרה עצמה, אמר ליה התם הא אהדריה קרא דתני דבי רבי ישמעאל הואיל והלך זה ונעשה כומר לעבודה זרה אימא לידחי אבן אחר הנופל תלמוד לומר אחרי נמכר גאלה תהיה לו אחד מאחיו יגאלנו". וש"נ.

20 לשון רש"י עה"פ שם. וראה תיב"ע עה"פ "וארום תארע יד ערל ותותב דעמך ויתמסכן אחוך עמיה ויזדבן לערל תותב

דעמך או לשריש פולחנא נוכראה למשמשא
לה ולפלחהא דמזרעית גיורא".

ערכין (ל, ב "משפחת גר זה העובד כוכבים
כשהוא אומר או לעקר (משפחת גר) זה
הנמכר ונעשה משרת לעבודת כוכבים
עצמה"): **זה הנמכר ונעשה משרת לעבודת
כוכבים עצמה.**

ובקידושין שם בתנא דבי ר"י [נעתק
בההערה הקודם] **(וכן גרס בשטמ"ק ערכין
שם) "ונעשה כומר לעבודת כוכבים".**

**אבל גם זה פי' "לחטוב עצים" (ראה
שטמ"ק לרש"י ערכין שם). וראה לקמן
סעיף ה' והערה 45.**

**(21) כמובן מזה שאינו חוזר בו, שאינו
מרגיש ושלא באת לידו הרהור תשובה
(ראה קידושין ופרש"י שבהערה 16).**

(22) רמב"ם הל' עבדים פ"א ה"ג "עבד
עברי שמכרוהו בית דין אין מוכרין אותו
אלא לישראל או לגר צדק. וכן המוכר עצמו
אינו רשאי למכר עצמו לעכו"ם ואפלו לגר
תושב. ואם עבר ומכר עצמו אפלו לעכו"ם
ואפלו לעבודת כוכבים עצמה הרי זה מכור
שנאמר (ויקרא כה מז) "או לעקר משפחת
גר". לעקר זה הנמכר לעבודת כוכבים
עצמה".

ע"פ תו"כ פרשתנו כה, לט "מנין שאין
אדם רשאי למכור עצמו ולהניח באפונדתו;
וליקח לו בהמה; וליקח לו כלים; וליקח לו
בית אלא אם כן העני, תלמוד לומר וכי
ימוך..ונמכר אינו נמכר אלא אם כן העני.
ומנין כשהוא נמכר אינו נמכר אלא לך
תלמוד לומר ונמכר לך. ומנין כשיהיו בית
דין מוכרים אותו, לא יהיו מוכרים אותו
אלא לך? תלמוד לומר (דברים טו, יב) כי
ימכר לך. אחיך, שתנהוג בו באחוה".

ספרי ראה טו, יב "כי ימכר לך, מנין
כשאתה קונה לא תהא קונה אלא עבד עברי
תלמוד לומר כי תקנה עבד עברי מנין
כשהוא נמכר אינו נמכר אלא לך תלמוד
לומר ונמכר לך מנין כשבית דין מוכרים

אותו אין מוכרים אותו אלא לך תלמוד
לומר כי ימכר לך. אחיך העברי או העבריה,
יש בעברי מה שאין בעבריה ובעבריה מה
שאינ בעברי עברי יוצא בשנים וביובל
ובגרעון כסף מה שאין כן בעבריה עבריה
יוצאה בסימנים ואינה נמכרת ונשנית
ומפדים אותה על כרחא מה שאין כן בעברי
הא לפי שיש בעברי מה שאין בעבריה
ובעבריה מה שאין בעברי צריך לומר בעברי
וצריך לומר בעבריה".

(23) תו"כ "כי אני ה' אלקיכם את שבתותי
תשמרו ומקדשי תיראו כנגד זה הנמכר
לעכו"ם הכתוב מדבר; שלא יאמר "הואיל
ורבי עובדי עכו"ם, אף אני אעבוד עכו"ם;
הואיל ורבי מגלה עריות, אף אני אגלה
עריות; הואיל ורבי מחלל שבתות, אף אני
אחלל שבתות". תלמוד לומר "לא תעשו
לכם אלילים..את שבתותי תשמרו ומקדשי
תיראו" הזהיר כן הכתוב על כל המצות"
**ורש"י פרשתנו כו, א. נת' בארוכה בלקו"ש
ח"ז ע' 177 ואילך.**

(24) פרשתנו כה, נה "כילי בניישראל
עבדים עבדי הם אשרהוצאתי אותם מארץ
מצרים אני ה' אלקיכם" - **הטעם שנמכר
לנכרי יוצא ביובל (וראה לקמן בפנים סעיף
ד).**

**(25) ראה שו"ת חו"י סקמ"א: מומר בזה
כופר ביחוד ובבורא עולם (ומש"ש "שאין
במעשיהו נגד הדת" הכוונה רק שלאחרי
מכירתו אין במעשיהו איסור כי אינו
משתחוה לע"ז כו' רק משרת כו')**

וז"ל שם: "ובמה דמייתי ראייה מנמכר לע"ז
פס"ל וכל תמונה אין בו נדנוד ראייה דודאי
מי שיכול להוציא מומר כזה כופר ביחוד
ובבורא עולם מידם מצוה רבה עשה שאין
במעשיהו נגד הדת גם הנמכר מפני דחקו
נמכר ורוצה לחזור לדת עתה אמרה תורה
גאולה תהיה לו ואין צורך להאריך בזה"
עיי"ש בארוכה.

**(26) שהאהבה היא שורש לכל רמ"ח מ"ע
והיראה שורש כל שס"ה מל"ת (תניא
רפ"ד "והמדות שהן יראה ואהבה וענפיהן**

חכמה, שירותא וסיומא אשתכח. ובגין דא, חכמה עלאה חכמה תתאה. כד אתפשט חכמה, אקרי אב לאבהו. כלא לא אתכליל אלא בהאי. . והאי חכמה כללא דכלא, כד נפקא ואתנהיר מעתיקא קדישא, לא אתנהיר אלא בדכר ונוקבא. דהאי חכמה אתפשט, ואפיק מיניה בינה, ואשתכח דכר ונוקבא. הוא, חכמה אב. בינה אס. חכמה ובינה, בחד מתקלא אתקלו, דכר ונוקבא. ובגיניהו כלא אתקיים בדכר ונוקבא, דאלמלא האי, לא מתקיימין עיי"ש בארוכה. **וראה ס' הערכים-חב"ד ע' אב (אבא), וש"נ.**

29) פי"ט (כה, א) "ולכן נקראת אהבה זו בנפש האלקית שרצונה וחפצה לדבק בה' חיי החיים ברוך הוא בשם אהבה מסותרת כי היא מסותרת ומכוסה בלבוש שק דקליפה בפושעי ישראל וממנה נכנס בהם רוח שטות לחטוא כמאמר רז"ל אין אדם חוטא כו' אלא שגלות הזה לבחי' חכמה אינו אלא לבחי' המתפשטת ממנה בנפש כולה להחיותה אבל שרש ועיקר של בחי' חכמה שבנפש האלקית הוא במוחין ואינה מתלבשת בלבוש שק דקליפה שבלב בחלל השמאלי בבחי' גלות ממש. רק שהיא בבחי' שינה ברשעים ואינה פועלת פעולתה בהם כל זמן שעסוקים בדעתם ובינתם בתאות העולם".

30) שם פי"ח (כד, א) "הנה החכמה היא מקור השכל וההבנה והיא למעלה מהבינה שהוא הבנת השכל והשגתו והחכמה היא למעלה מההבנה וההשגה והיא מקור להן וזהו לשון חכמה כ"ח מ"ה שהוא מה שאינו מושג ומובן ואינו נתפס בהשגה עדיין ולכן מתלבש בה אור א"ס ב"ה דלית מחשבה תפיסא ביה כלל ולכן כל ישראל אפילו הנשים ועמי הארץ הם מאמינים בה' שהאמונה היא למעלה מן הדעת וההשג" עיי"ש בארוכה.

31) שם פכ"ד "ולכן אמרו רז"ל על פסוק כי תשטה אשתו אין אדם עובר עבירה וכו' דאפי' אשה המנאפת שדעתה קלה היתה מושלת ברוח תאותה לולי רוח שטות שבה המכסה ומסתיר ומעלי' את האהבה

ותולדותיהן מלובשות בקיום המצות במעשה ובדבור שהוא ת"ת שכנגד כולן כי האהבה היא שרש כל רמ"ח מ"ע וממנה הן נמשכות ובלעדה אין להן קיום אמיתי כי המקיימן באמת הוא האוהב את שם ה' וחפץ לדבקה בו באמת ואי אפשר לדבקה בו באמת כי אם בקיום רמ"ח פקודין שהם רמ"ח אברין דמלכא כביכול כמ"ש במקום אחר והיראה היא שרש לשס"ה לא תעשה כי ירא למרוד במלך מלכי המלכים הקב"ה"

(ולהעיר משינוי הלשון ברפמ"א "ברם צריך להיות לזכרון תמיד ראשית העבודה ועיקרה ושרשה. והוא כי אף שהיראה היא שרש לסור מרע והאהבה לועשה טוב. אעפ"כ לא די לעורר האהבה לבדה לועשה טוב ולפחות צריך לעורר תחלה היראה הטבעית המסותרת בלב כל ישראלי".

חינוך קטן בתחלתו "אך הנה מודעת זאת כי שרשי עבודת ה' ויסודותיה הן דחילו ורחימו היראה שרש ויסוד לסור מרע והאהבה לועשה טוב וקיום כל מ"ע דאוריית' ודרבנן כמו שיתב' במקומן (ומצות החינוך היא ג"כ במ"ע כמ"ש בא"ח סימן שמ"ג). **וראה פי' להרמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ב).**

27) מלאכי א, ו "בן יכבד אב ועבד אדניו ואס"אב אני איה כבודי ואס"אדונים אני איה מוראי אמר ה' צבאות לכם הכהנים בזוי שמי ואמרתם במה בזינו אתשמך".

28) תניא פ"ג "וביאור הענין כי הנה השכל שבנפש המשכלי שהוא המשכיל כל דבר נקרא בשם חכמה כ"ח מ"ה וכשמוציא כחו אל הפועל שמתבונן בשכלו להבין דבר לאשורו ולעמקו מתוך איזה דבר חכמה המושכל בשכלו נקרא בינה והן הם אב ואם המולידות אהבת ה' ויראתו ופחדו".

ע"פ זח"ג רצ, א "האי חכמה שירותא דכלא, מניה מתפשטן תלתין ותריין שבילין. (שבילין ולא ארחין) ואורייתא בהו אתכלילת בעשרין ותריין אתוון, ועשר אמירן. האי חכמה אב לאבהו. ובהאי

מסותרת שבנפשה האלקית לדבקה באמונת ה' ויחודו ואחדותו ולא ליפרד ח"ו מאחדותו אפי' נוטלים את נפשה ממנה לעבוד ע"ז ח"ו ואפי' בהשתחואה לבדה בלי שום אמונה בלב כלל וכ"ש לכבוש היצר ותאות הניאוף שהם יסורים קלים ממיתה ה' ישמרנו וההפרש שאצלה בין איסור ניאוף לאיסור השתחואה לע"ז הוא ג"כ רוח שטות דקליפה המלבשת לנפש האלקית עד בחי' חכמה שבה ולא עד בכלל מפני אור ה' המלוּבש בחכמה כנ"ל.

אבל באמת לאמיתו אפי' עבירה קלה הרי העוברה עובר על רצון העליון ב"ה והוא בתכלית הפירוד מיחודו ואחדותו ית' יותר מס"א וקליפה הנקרא' אלקים אחרי' וע"ז ממש ויותר מכל הדברים הנשפעים ממנה בעה"ז שהם בהמות טמאות וחיות ועופות טמאים ושקצים ורמשים וכמאמר יתוש קדמך פי' דאף יתוש שמכניס ואינו מוציא שהיא קליפי' היותר תחתונה ורחוקה מבחי' הקדושה המשפעת בתכלית הריחוק קודמת לאיש החוטא בהשתלשלות וירידת החיות מרצון העליון ב"ה וכ"ש שאר בעלי חיים הטמאים ואפי' חיות רעות שכולם אינם משנים תפקידם ופקודתו ית' שמרה רוחם ואע"ג דאיהו לא חזי כו'. וכמ"ש ומוראכם וחתכם יהיה על כל חית הארץ וכפי' רז"ל שאין חיה רעה מושלת באדם אא"כ נדמה לה כבהמה".

(32) שם ספי"ח "וגם במעט שיודעים אין מתבונני' כלל ואין מוסרי' נפשם מחמת דעת והתבוננות בה' כלל. אלא בלי שום דעת והתבוננות רק כאלו הוא דבר שאי אפשר כלל לכפור בה' אחד בלי שום טעם וטענה ומענה כלל והיינו משום שה' אחד מאיר ומחיה כל הנפש ע"י התלבשותו בבחי' חכמה שבה שהיא למעלה מן הדעת והשכל המושג ומובן".

(33) ברכות יח, ב "והמתים אינם יודעים מאומה אלו רשעים, שבחיהן קרויין מתים שנאמר ואתה חלל רשע נשיא ישראל. ואי בעית אימא, מהכא על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים יומת המת, חי הוא אלא, המת מעיקרא". **ועוד.**

פרש"י ס"פ נח "ויהיו ימיתרח חמש שנים ומאתים שנה וימת תרח בחרן" ד"ה וימת תרח בחרן: לאחר שיצא אברם מחרן ובא לארץ כנען, והיה שם יותר מששים שנה; שהרי כתוב ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן ותרח בן שבעים שנה כשנולד אברם, הרי קמ"ה לתרח; כשיצא אברם מחרן עדין נשארו משנותיו הרבה, ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אברם? שלא יהא הדבר מפרסם לכל ויאמרו לא קים אברם את כבוד אביו, שהניחו זקן והלך לו, לפיכך קראו הכתוב מת, שהרשעים אף בחייהם קרויים מתים, והצדיקים אף במיתתן קרויים חיים, שנאמר ובניהו בן יהוידע בן איש חי.

(34) זח"ג קלה, ב "ואי תימא והא כתיב וימת, וימת. דאתבטלו לגמרי. לאו הכי, אלא כל מאן דנחית מדרגא קדמאה דהוה ביה, קארי ביה מיתה. כמה דאת אמר, (שמות ב': כ"ג) וימת מלך מצרים, דנחת מדרגא קדמאה דהוה קם ביה. וכיון דאתתקן אדם, אתקרון בשמהן אחרנין, ואתבסמו בקיומא ביה, וקיימין בדוכתייהו".

(35) ברכות נז, ב "חמשה ושה ועשרה סימן: חמשה אחד מששים, אלו הן אש, דבש, ושבת, ושינה, וחלום. אש אחד מששים לגיהנם. דבש אחד מששים למן. שבת אחד מששים לעולם הבא. שינה אחד מששים למיתה. חלום אחד מששים לנבואה".

(36) קהלת ז, יב "כי בצל החכמה בצל הכסף ויתרון דעת החכמה תחיה בעליה".

תניא פי"ט (כד, סע"ב) "וזהו כלל בכל סטרא דקדושה שאינו אלא מה שנמשך מחכמה שנקי' קודש העליון הבטל במציאות באור א"ס ב"ה המלוּבש בו ואינו דבר בפני עצמו כנ"ל ולכן נקרא כ"ח מ"ה והוא הפך ממש מבחי' הקליפה וס"א שממנה נפשות אומות העולם דעבדין לגרמיייהו ואמרין הב והלעיטני להיות יש ודבר בפני עצמו כנ"ל הפך בחי' החכמה ולכן נקראים מתים

40) ראה מלאכי שם: ועבד אדוניו.

41) פרשתנו שם, נה "כילי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים אני ה' אלקיכם" ובפרש"י ד"ה כי לי בני ישראל עבדים: שטרי קודם

(ועד"ז? בפרש"י פרשתנו שם, מב "כיעבדי הם אשר הוצאתי אתם מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת עבד" ד"ה כי עבדי הם: שטרי קודם.

תו"כ שם "כי עבדי הם שטרי [קדם] עליהם ראשון. אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים על תנאי ש"לא ימכרו ממכרת עבד". דבר אחר: לא ימכרו ממכרת עבד, שלא יעמידנו בסימטא ויעמדינו על אבן המקח".

וצע"ק שלא דרש כן בתו"כ גם בפסוק נה "כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים, על תנאי שלא ישתעבדו בהם. "אני ה' אלקיכם" מה תלמוד לומר? מלמד שכל המשתעבד בהם למטה מעלין עליו כאילו משתעבד למעלה" (*).

(* ואולי נכלל במ"ש "על תנאי שלא ישתעבדו בהם". אבל להעיר שגם בפסוק מב יש ב' דרשות: שטרי קודם; על תנאי שלא ימכרו ממכרת עבד.

ולהעיר מדעת התוס' (ד"ה הואיל קידושין יד, י(?)ב) שרק ישראל קונה ע"ע בשטר ולא עכו"ם

וז"ל בגמ' שם: "עבד עברי נקנה בכסף מנלן אמר קרא מכסף מקנתו מלמד שנקנה בכסף אשכחן עבד עברי הנמכר לנכרי הואיל וכל קנינו בכסף"

וז"ל בתוס' שם ד"ה הואיל וכל קנינו בכסף: פ"ה הואיל ולא נאמר בו משיכה כישראל דכתיב או קנה מיד עמיתך דבר הנקנה מיד ליד דהיינו משיכה וקשה לר"ת לפי שיהא סתמא דגמרא כדר"ל דלר' יוחנן דאמר בפ' הזהב (ב"מ דף מז:): דבר תורה מעות קונות דרשינן בפ"ב דבכורות (דף יג:)

כי החכמה תחיה וכתוב ימותו ולא בחכמה. וכן הרשעים ופושעי ישראל קודם שבאו לידי נסיון לקדש השם כי בח"י החכמה שבנפש האלקית עם ניצוץ אלהות מאור א"י ב"ה המלוכש בהם בבחי' גלות בגופם בנפש הבהמית מצד הקליפה שבחלל השמאלי שבלב המולכת ומושלט בגופם בסוד גלות השכינה כנ"ל".

37) פרשתנו כה, מח "אחרי נמכר גאולה תהיה"לו אחד מאחיו יגאלנו".

38) קידושין כא, ריש ע"ב "תא שמע בכל גאולה תתנו לרבות בתים ועבד עברי מאי לאו בתי ערי חומה ועבד עברי הנמכר לישראל לא עבד עברי הנמכר לנכרי עבד עברי הנמכר לנכרי בהדיא כתיב ביה או דדו או בן דדו יגאלנו ההוא לקובעו חובה". **וראה שם כ, ריש ע"ב. וש"נ. תו"כ ורש"י עה"פ.**

רמב"ם הל' עבדים פ"א ה"ד "בא ואמר לך הריני מוכר עצמי לעכו"ם אין אתה זקוק לו עד שימכר אבל לאחר שנמכר לעכו"ם אף על פי שעבר ועשה שלא כהגן מצוה לפדותו ולא יטמע בהם שנאמר (ויקרא כה מח) אחרי נמכר גאלה תהיה לו".

פ"ב ה"ז "הנמכר לעכו"ם אם לא השיגה ידו לגאל קרוביו פודין אותו וקרוב קרוב קודם שנאמר (ויקרא כה מט) "או דדו או בן דדו יגאלנו". ובית דין כופין את קרוביו לפדותו שלא יטמע בעכו"ם. לא פדאוהו קרוביו או שאין ידם משגת מצוה על כל אדם מישראל לפדותו. ובין שפדאוהו קרובים בין שפדאוהו שאר אדם יצא לחרות. ויש לו ללוות ולגאל את עצמו מן העכו"ם. וגואל לחצאין. אבל הנמכר לישראל אין הקרובים פודין אותו ואין לוח וגואל ואינו גואל לחצאין. אלא כיצד דינו. אם השיגה ידו לתן כפי השנים הנותרות נותן ויוצא ואם לאו לא יצא".

39) פרשתנו שם, נד "ואם לא יגאל באלה ויצא בשנת היבל הוא ובניו עמו". **וראה רבותינו בעה"ת שנעתק לקמן הערה 53.**

בגלותם, שהוא במקרה. ולפיכך אומרים חכמי ישראל (שבת סז). "כל ישראל בני מלכים הם" אף בגלותם, וזה מצד המעלה והחשיבות שקנו ישראל בעצם, לא נתבטל במקרה כלל. ואין ספק שכמה דברים הם נמשכים אל ישראל מן המעלה והחשיבות, אחר שהם בני חורין בעצם, ולא יגרע כחם מה שהם עבדים במקרה. ודבר פשוט הוא זה, ואין להאריך בדבר שהוא מבואר למי שהבין דבר זה "עיי"ש בארוכה.

וראה לקו"ש ח"ה ע' 177 והערה 32 שם
"ועפ"י מובן מ"ש (מיכה ז, טו) כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות (שיצ"מ היא בדומה לגאולה העתידה, ועד שכמה פרטים של גאולה העתידה נלמדים מגאולת מצרים) - ואף שרק גאולה העתידה היא גאולה שלימה שאין אחרי גלות - כי גם גאולת מצרים הוא באופן כזה, שא"א להיות עוד פעם גלות (כזו שדומה דלות מצרים)".

43) ע"ד ההלכה כו' - ראה תו"כ (הובא ברש"י) עה"פ.

44) ראה רש"י משפטים כא, ז[ו] "והגישו אדניו אליהאלקים והגישו אליהדלת או אל המזוזה ורצע אדניו את'אזנו במרצע ועבדו לעלם" ד"ה ורצע אדניו את אזנו במרצע: הימנית, או אינו, אלא של שמאל? ת"ל און און לגזרה שוה, נאמר כאן ורצע אדניו את אזנו, ונאמר במרצע תנוך און המטהר הימנית (ויקרא י"ד), מה להלן הימנית, אף כאן הימנית; ומה ראה און לרצע מכל שאר אברים שבגוף? אמר רבן יוחנן בן זכאי: און זאת ששמעה על הר סיני לא תגנב, והלך וגנב, תרצע. ואם מוכר עצמו, און ששמעה על הר סיני כי לי בני ישראל עבדים, והלך וקנה אדון לעצמו, תרצע. רבי שמעון היה דורש מקרא זה כמין חמר: מה נשתנו דלת ומזוזה מכל כלים שבבית? אמר הקב"ה דלת ומזוזה שהיו עדים במצרים כשפסחתי על המשקוף ועל שתי המזוזות ואמרתי כי לי בני ישראל עבדים - עבדי הם ולא עבדים לעבדים - והלך זה וקנה אדון לעצמו, ירצע בפניהם (מקידושין כב, ב): און ששמעה

מיד עמיתך בכסף הא לעובד כוכבים במשיכה וקיי"ל כר' יוחנן לגבי ריש לקיש ועוד דבמס' ע"ז (דף עב). אמרינן דלכ"ע משיכה בעובד כוכבים קונה לכך נראה לר"ת דה"פ הואיל וכל קניינו דעובד כוכבים בעבד עברי בכסף דכתיב ביה מכסף מקנתו לאפוקי שאינו קונה בשטר דישראל גופיה לא קני ע"ע בשטר אלא משום דאיתקש לאמה ואמה לאחרת דדרשינן (לקמן קידושין דף טז). מה אחרת מקניא בשטר אף זו וכו' ובעובד כוכבים לא שייד האי טעמא שהרי אינו בתורת גיטין וקידושין ועוד נראה לר"ת דאפילו בקרקעות עובד כוכבים אינו קונה בשטר כדאמר בחזקת הבתים (ב"ב דף נד). עובד כוכבים מכי מטא זוזי לידיה איסתלק ליה וישראל לא קני עד דמטא שטרא לידיה משמע דאין קנין שטר לעובד כוכבים וא"ת לאו ק"ו הוא ומה עובד כוכבים שאינו קונה ע"ע בשטר קונה בכסף ישראל כו' וי"ל דמסתברא דלכל אחד יש קנין לעצמו כדאשכחן בפ"ב דבכורות (דף יג). גבי מטלטלין מדישראל בחדא עובד כוכבים נמי בחדא.

42) ראה מהר"ל בספרו גבורת ה' פס"א
"בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו. פירוש, שכל אדם חייב שיראה עצמו כאילו יצא ממצרים, ויש לו לשבח לפאר ולרומם להקב"ה על זה, כמו שמסיים "ולפיכך אנחנו חייבים להודות להלל וגו'". יש מקשים, מה הועיל לנו היציאה, הרי אנו משועבדים בשאר מלכיות, דמאי שנא מלכות מצרים משאר מלכיות. ודברי הבאי הם, כי כאשר יצאו ישראל ממצרים קבלו הטוב בעצם, עד שהיו ראויים בעצמם להיות בני חורין מצד מעלתם, וזאת המעלה עצמית לישראל, שהם ראויים להיות בני חורין מצד עצם מעלתם. ודבר מקרי לא יבטל דבר עצמי כלל, כי עדיין על ישראל המעלה הזאת, שהם בני חורין בעצם, עם השעבוד במקרה. כי אחר שהוציא הקב"ה את ישראל ממצרים, ונתן אותם בני חורין, ולא עוד אלא אף מלכים, שנאמר (שמות יט, ו) "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש", זה השם הוא לישראל בעצם, והמעלה והחשיבות שיש בזה לא נתבטל

**(קולי) על ה"ס (בשעה שאמרת) כי לי
בניי עבדים**

נמכר לעבודת כוכבים: לחטוב עצים
ולשאוב מים.

ערכין ל, ב "לא באת לידו לסוף שמוכר את
עצמו שנאמר (ויקרא כה, לט) כי ימוך אחיך
עמך ונמכר לך לא לך אלא לגר שנאמר לגר
ולא לגר צדק אלא לגר תושב שנאמר לגר
תושב משפחת גר זה העובד כוכבים כשהוא
אומר או לעקר (משפחת גר) זה הנמכר
ונעשה משרת לעבודת כוכבים עצמה"
פרש"י ד"ה ונעשה משרת: שהיה נעשה
משרת לעבודת כוכבים לחטוב עצים
ולשאוב מים

וז"ל בגמ' שם: "דלת שומע אני בין עקורה
בין שאינה עקורה תלמוד לומר מזוזה מה
מזוזה מעומד אף דלת נמי מעומד רבן יוחנן
בן זכאי היה דורש את המקרא הזה כמין
חומר מה נשתנה און מכל אברים שבגוף
אמר הקדוש ברוך הוא און ששמעה קולי על
הר סיני בשעה שאמרת כי לי בני ישראל
עבדים ולא עבדים לעבדים והלך זה וקנה
אדון לעצמו ירצע".

**(45) עה"פ. ועד"ז בפ"י לש"ס - קידושין כ,
ריש ע"ב ד"ה** זה הנמכר לעבודת כוכבים
עצמה: לחטוב עצים ושאר צרכיה ולא לשם
אלהות.

**(וברבינו גרשום שם: שיהא מכבד ומרביץ
לפניו** וז"ל שם: "זהו הנמכר לעבודת
כוכבים עצמה. שיהא מכבד ומרביץ לפניו
והיינו לעקר שנעקר לצורך עבודת כוכבים.
והואיל ומפני עון שסוחר בפירות שביעית
גורם שנמכר נחמיר עליו עוד וכשיגאל תהא
ידו על התחתונה").

וראה גם פרש"י ב"ק קיג, ב "אמר ליה
אביי והא תרוייהו גבי הדדי כתיבי לא לך
אלא לגר שנאמר (ויקרא כה, מז) לגר ולא
לגר צדק אלא לגר תושב שנאמר לגר תושב
משפחת גר זה העובד כוכבים כשהוא אומר
או לעקר זה הנמכר לעבודת כוכבים" ד"ה
ולא לך אלא לגר: בקדושין היא (ד' כ.)
ובערכין (דף ל:) כמה קשה אבקה של
שביעית אדם שנושא ונותן בפירות שביעית
סוף מוכר את עצמו שנאמר ונמכר לך לא
לך אלא לכנעני כו' ולע"ז עצמה לחטוב
עצים ולשאוב מים ואכולהו קאי גאולה
תהיה לו אלמא גזל כנעני אסור.

**(46) במשכיל לדוד כאן כתב דנלמד מזה
שלא נאמר "לעקר" לבסוף (שאז הוי
משמע אפי' נמכר לשם אלהות) רק לפני
"משפחת גר", ללמד שהוא דומיא דמוכר
לגוי דהיינו לשמשות**

ב"מ עא, א "תניא רבי אומר גר צדק האמור
לענין מכירה וגר תושב האמור לענין רבית
איני יודע מה הוא גר צדק האמור לענין
מכירה דכתיב (ויקרא כה, לט) וכי ימוך
אחיך עמך ונמכר לך ולא לך אלא לגר שנא'
(ויקרא כה, מז) לגר ולא לגר צדק אלא לגר
תושב שנא' (ויקרא כה, מז) לגר תושב
משפחת גר זה הנכרי כשהוא אומר או לעקר
זה הנמכר לעבודת כוכבים עצמה" פרש"י
ד"ה ולא לך אלא לגר: לעיל קאי ורישא
דברייתא במסכת ערכין (דף ל:) בא וראה
כמה קשה אבקה של שביעית אדם נושא
ונותן בפירות שביעית סוף מוכר מטלטליו
כו' עד לא באת לידו עד שמוכר עצמו
שנאמר ונמכר לך ולא לך אלא לגר. ד"ה

וז"ל שם: "משפחת גר וכו' כשהוא אומר
לעקר וכו'. הק' התוס' במציעא דמאחר
דכתיב לעקר שהוא ע"ז עצמה אמאי
אצטריך תו משפחת לרבות הגוי. ותי'
דאלי"כ ה"א דוקא לע"ז דישראל כגון מיכה.
א"נ היה מפרשינן דלעקר היינו הגוי אבל
לע"ז עצמה אפילו אם מכר עצמו אינו מכור
עיינן שם. ומ"מ קשה אמאי כתיב לעקר
בתחלה הו"ל להקדים משפחת גר דבהא
הוה כתב כסדר דכל המאוחר בכתוב הוא
גרוע טפי דהשתא אין סדר למקרא ונראה
דאילו כתב לעקר לבסוף הוה משתמע
אפילו נמכר לשם אלהות אפ"ה גאולה
תהיה לו קמ"ל דליתא אלא דומיא דמוכר
לגוי דהיינו לשמשו' אבל לשם אלהות הו"ל
מומר וגרע טפי מגוי וקי"ל דמורידין ולא
מעלין".

אבל בפשטות אין להקשות למה נאמר "לעקר" לבסוף, כי בפשטות גם לפי הדרשה "זה הנמכר לע"א עצמה", "לעקר" הוא סמוך ל"משפחת גר" ("עקר של משפחת גר"), ורק שמיתורא דקרא למדין שמרבה גם הנמכר לע"א עצמה.

47) להעיר מב"ב קי, א ויסורו שמה ויאמר מי הביאך הלם ומה אתה עושה בזה ומה לך פה אמרו לו לאו ממשה קא אתית דכתיב ביה אל תקרב הלם לאו ממשה קא אתית דכתיב ביה מה זה בידך לאו ממשה קא אתית דכתיב ביה ואתה פה עמד עמדי תעשה כומר לעבודה זרה אמר להן כך מקובלני מבית אבי אבא לעולם ישכיר אדם עצמו לעבודה זרה ואל יצטרך לבריות והוא סבר לעבודה זרה ממש ולא היא אלא עבודה זרה עבודה שזרה לו כדאמר ליה רב לרב כהנא נטוש נבילתא בשוקא ושקול אגרא ולא תימא גברא רבא אנא וזילא בי מילתא".

48) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ב סוס"י וואף שישכח הכל הרי לעתיד לבוא יזכירוהו כל לימודו ששכח מחמת אנסו שאי אפשר לו לחזור כל כך שלא ישכח לימוד זה שלומד רק שעה קטנה בכל יום כי שאר היום והלילה צריך לו לחזור על לימוד המביא לידי מעשה והשוכח מחמת אונס אינו עובר כמו שנתבאר למעלה וגם עתה הנה זאת התורה היא העולה למעלה עד כסא הכבוד ועד בכלל אך לא למעלה מהכסא כמ"ש כי אין שכחה לפני כסא כבודך שהוא למעלה מהכסא עולם הזכרון והזכר המשפיע (כי השכחה באה מצד הקליפה ואינה מגעת לינק אלא עד הכסא כמ"ש שאין הכסא שלם כו') (וש"נ).

לקו"ת ס"פ קדושים והדרת פני זקן זה שקנה חכמה. שקנה היינו כמ"ש ותופשי התורה. דהיינו מי שתופס במוח הזכרון וחקוק על לוח לבו תמיד. כמארז"ל איזהו ת"ח כל ששואלין אותו דבר הלכה כו'. שאז מצוה לעמוד מפניו גם בשעה שאינו עוסק בתורה. לפי שהקב"ה שוכן עד בקרבו גם כשעוסק במילי דעלמא. מאחר שהתורה חקוקה במוח הזכרון שבנשמתו ועל לבו.

ואורייתא וקוב"ה כולא חד (וע' בזהר ס"פ קדושים דפ"ז ע"ב). לזאת כל איש נלבב אשר ידבנו לבו וכלתה נפשו לדבקה בו יתי בתמידות ולהיות ה' שוכן בקרבו תמיד בלי שום הפסק ופירוד לעולם אפילו רגע א'. יקנה לו התורה במוח הזכרון שבנפשו. שאז גם אם עוסק בצרכי הגוף הרי התורה היא בבחינת עלמא דאתכסיא שבנפשו שמאיר בו יו"ד של שם הוי", שלכן בפרשה קדש לי כל בכור כתיב בה ולזכרון בין עיניך כנודע.

ובזה יובן טעם למ"ש בהלכות תלמוד תורה בשם הספרי שמצוה על כל אחד ואחד לידע כל התורה שהן כל תרי"ג מצות ודקדוקיהן כו'. והיינו להמשיך אור ה' על כל תרי"ג כחות שבנפשו האלקית בפרטותיהן. וכמ"ש כולך יפה רעיתי ומום אין בך כולך דייקא. שלכן גם שרש המשכה זו למעלה כלול מתרי"ג. ונקרא בשם אדם ועל דמות הכסא דמות כמראה אדם וגו'. אך מחמת צוק העתים וקוצר רוח דעת המשיג ועומק המושג. עכ"פ לפחות ישתדל לקבל עוז ותעצומות לקנות ולחקוק במוח הזכרון שבנפשו ה' חומשי תורת משה אשר כתב מפי הגבורה שהן שרש כל התורה שבכתב ושבעל פה כולה כנודע שרבי עקיבא היה דורש על כל קוץ וקוץ תלי תלים של הלכות. רק שהן בהעלם גדול בעלמא דאתכסיא. ומעלמא דאתגליא היא התורה שבע"פ עכ"פ לפחות יקנה ויחקוק סדר קדשים הנקרא חכמה בדברי רז"ל ומכפר עונותיו של אדם כמ"ש האריז"ל".

49) תניא פי"ט (כה, א-ב) וכן הרשעים ופושעי ישראל קודם שבאו לידי נסיון לקדש השם כי בחי' החכמה שבנפש האלקית עם ניצוץ אלהות מאור א"ס ב"ה המלובש בה הם בבחי' גלות בגופם בנפש הבהמית מצד הקליפה שבחלל השמאלי שבלב המולכת ומושלת בגופם בסוד גלות השכינה כנ"ל. ולכן נקראת אהבה זו בנפש האלקית שרצונה וחפצה לדבק בה' חיי החיים ברוך הוא בשם אהבה מסותרת כי היא מסותרת ומכוסה בלבוש שק דקליפה במושעי ישראל וממנה נכנס בהם רוח שטות לחטוא כמאמר רז"ל אין אדם חוטא כו' אלא שגלות הזה לבחי' חכמה אינו אלא

50) משא"כ מצד ענין הבחירה, שאפשר לעשות היפך טבעו כו'. ולהעיר ממשכיל לדוד כאן, שהנמכר לשם אלהות הו"ל מומר וקיי"ל מורידין ואין מעלין. ולהעיר מחו"י שהובא לעיל הערה 25.

שו"ת חת"ס יו"ד סי' שכב"כ כתב בפסקי מהרא"י סי' קל"ח שמצא בקובץ ישן שמחרימין ומנדין למי שחייב נדוי וחרם אף על גב דאיכא למיחש שמא עיי"ז יצא לתרבות רעה ופסקו רמ"א בהגה' שיע' י"ד סי' של"ד ס"א והטו"ז שם רצה לדחות דבריו והש"כ בנה"כ דחה דבריו כלאחר יד ובתשו' חו"י סי' קמ"א הביא ראיה ברורות כראי מוצקות לדינו של רמ"א הנ"ל ומהם אין לזוז שוב מצאתי בתשו' שתי לחם להגאון מהר"ם חאגיז נדפס שם תשובה א' מהריעב"ץ זצ"ל וגם הוא החזיק ידי חו"י דלא כט"ז והנה מ"ש ט"ז ראה ממוכר עצמו לעכו"ם שלא לדחות אבן אחר הנופל יפה דחאו בחו"י הנ"ל דהתם רוצה הוא בתשובה וגם כי נמכר מפני דוחקו ע"ש בטוב טעם ואדרבא חזינן בגטין מ"ו ע"ב אפי' במוכר עצמו לנכרי אם רגיל בכך שמכר ושנה ושילש שוב אין פודין אותו ודוחין אבן אחר הנופל וה"נ במחייב נדוי צריכים אנו לקיים דיני ישראל בכל מה דאפשר ומה שהביא ראיה מההיא אתתא דעבדי אנשי איסורא ומסקי' דמשחררי' אותה נדחק בחו"י ולפע"ד אין ראיה משם דהתם להציל אחרי' דהאמתא הסיתם לעבירה אבל משום קלקול העובר לא חיישי' ועוד נלענ"ד אין צריך דכבר כ' שם הרמב"ן דאין כאן שום מ"ע דלעולם בהם תעבו' כיון שאין עושה לטובת העבד והאמה כי אם משום אפרושי רבים מאיסורי או משום מצוה דרבים ומה שהקשה מג"א סימן צ' סק"ל ע"ז דא"כ מה פריך הש"ס פ"ג שאכלו מצוה הבאה בעבירה היא תיפוק ליה כה"ג ליכא עבירה כלל י"ל דמ"מ אי לאו דהוה מצוה דרבים היה ניכר שהוא עושה לטובת העבד דאל"ה מאי אולמא דהאי מ"ע מהאי מ"ע דאי יהיה משחררו יקיי' עשה של תפלה בצבור או קריאת התורה ואי יהיה בשב' וא"ת משום לעולם בהם תעבודו הרי גם בזה מקיים מ"ע וא"כ מאי אולמא וע"כ רוצה הוא בתקנת העבד

לבחי' המתפשטת ממנה בנפש כולה להחיותה אבל שרש ועיקר של בחי' חכמה שבנפש האלקית הוא במוחין ואינה מתלבשת בלבוש שק דקליפה שבלב בחלל השמאלי בבחי' גלות ממש. רק שהיא בבחי' שינה ברשעים ואינה פועלת פעולתה בהם כל זמן שעסוקים בדעתם ובינתם בתאות העולם. אך כשבאים לידי נסיון בדבר אמונה שהיא למעלה מהדעת ונגעה עד הנפש לבחי' חכמה שבה אזי היא ניעורה משנתה ופועלת פעולתה בכח ה' המלוּבש בה. וכמ"ש ויקץ כישן ה' לעמוד בנסיון באמונת ה' בלי שום טעם ודעת ושכל מושג לו להתגבר על הקליפות ותאוות עוה"ז בהיתר ובאיסור שהורגל בהם ולמאוס בהם ולבחור לו ה' לחלקו ולגורלו למסור לו נפשו על קדושת שמו ואף כי הקליפות גברו עליו כל ימיו ולא יכול להם כמארז"ל שהרשעים הם ברשות לבם מ"מ כשבא לידי נסיון בדבר אמונה בה' אחד שיסודתה בהררי קודש היא בחי' חכמה שבנפש האלקית שבה מלוּבש אור א"ס ב"ה הרי כל הקליפות בטלים ומבוטלים והיו כלא היו ממש לפני ה' כדכתיב כל הגוים כאין נגדו וגו' וכתוב כי הנה אויביך ה' כי הנה אויביך יאבדו יתפרדו וגו' וכתוב כהמס דונג מפני אש יאבדו וגו' וכתוב הרים כדונג נמסו.

והנה אור ה' א"ס ב"ה המלוּבש בחכמה שבנפש גדול ועצום כל כך לגרש ולדחות הס"א והקליפות שלא יוכלו יגעו אפי' בלבושיו שהם מחשבה דבור ומעשה של אמונת ה' אחד דהיינו לעמוד בנסיון למסור נפשו אפי' שלא לעשות רק איזה מעשה לבד נגד אמונת ה' אחד כגון להשתחות לעבודה זרה אף שאינו מאמין בה כלל בלבו וכן שלא לדבר תועה ח"ו על אחדות ה' אף שאין פיו ולבו שוין רק לבו שלם באמונת ה' וזה נקרא דחילו הנכלל ברחימו שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלקית שבכללות ישראל שחפצה ורצונה בטבעה לידבק בשרשה ומקורה אור א"ס ב"ה שמפני אהבה זו ורצון זה היא יראה ומפחדת בטבעה מנגוע בקצה טומאת ע"ז ח"ו שהיא נגד אמונת ה' אחד אפילו בלבושיה החיצונים שהם דבור או מעשה בלי אמונה בלב כללי'.

וה"ל מצוה הבאה בעבירה ומשני מצוה דרבים שאני פיי כי מצוה דרבים עדיף טפי ממ"ע דיחיד ושפיר יש לו לשחררו ונמצא שאינו עובר כלל על לעולם בהם תעבודו כיון שאינו עושה לטובת העבד כי ה"ל כמוכרו ומרוויח במה שמחליף קיום עשה דיחיד בעשה דרבים ואינו עובר כלל על לעולם בהם תעבודו ובוזה מיושב מה שמקשים הא בעידנא דמיעקר לעשה דלעולם בהם תעבודו לא מקיים עשה ובחי ישבתי ע"ש אמנם לשיטת הר"ן הנ"ל א"ש טפי דאין כאן דחיי כלל אלא כיון שהוא מ"ע דרבים ה"ל כמוכרו לו וה"ה והוא הטעם נמי בההיא אמתא דעבדי בה אנשי איסורא דאין כאן איסורא כלל למשחרר משום דהוה כמוכרו לו.

וכן צ"ל נמי בש"ס דע"ז ס"ד ע"א דקאמר הש"ס מדרי יהודה נשמע לר"ע לאו מי אמר ר"י אסור ליתן להם מתנת חנם אבל למעוטי תפלה שפיר דמי לר"ע נמי אף על גב דמקיים ביה כלאים לוקה למעוטי תפלה ש"ד וקשה מה ענין זה לזה בשלמא דרי יהודה א"ש כיון דעביד למעוטי תפלה תו אינו נותן להם מתנת חנם דה"ל כמוכרו לו משא"כ במקיים כלאים לא שייך זה אע"כ צ"ל כנ"ל דאי לאו דלמעוטי תפלה עדיף טפי טובי מלקיים מ"ע דאורייתא לא הי מרוויח כלל במה שנותן מתנת חנם לעכו"ם כדי שע"ז ימעט תפלה ומאי אולמא וק"ל.

ומ"ש ט"ז ומייתי ראיי מהא דמהר"י מינץ שהתיר מניקת חברו שלא יצאו ב' נפשות לתרבו' רעה בזה נדחק בחו"י מאוד וממש לא מצא מענה כאשר יראה המעי"י ולפע"ד פשוט מאוד שאין ענין לכאן כלל דהתם במניקת חברו עיקר תקנתא הי לטובת התינוק שיהיה לו במה לינק ולהתפרנס והכא כיון שע"ז תצא האם לתרבות רעה והתינוק עמה הרי יאמר נא היונק א"א בתקנת חכמים וטוב לו שלא ייניק ממה שיטומע בין העכו"ם ח"ו וכה"ג לא תקנו חכמים מעיקרא ולא עוד אלא אפי' היינו יכולים להציל התינוק מידה שלא יצא לתרפות עם האם מכל מקום כיון שהיא תצא לת"ר ובין כך וב"כ לא תניק הילד וכשנתיר אותה להנשא אפשר שלא תשמט

הדד ממנו נמצא במה שאנו מחמירי הוא קרוב להפסד לילד ואם נקיל עליו הוא קרוב יותר לשכר א"כ למה נעמיד דברינו בכה"ג ומצאתי כ' בס' ברכי יוסף בחושן משפט סי' ב' כ' בשם רדב"ז ח"ב סימן קכ"ז וז"ל פריצי העוברי ביד רמה ואם מייסרם אפשר שימירו מייסרם במתון ואף שימירו ע"ש ונ"ל ראיי מב"ק צ"ב ע"ב קרית לחברך ולא ענשך שדי גודא רבא ע"ש.

אמנם יש להסתפק היכא דאיכא למיחש שיצא לתרבות רעה זה הרשע ויקח גם בניו הקטנים עמו ויטמעו בין העכו"ם מהו לחוש לקטני שלא חטאו או דלמא כי צריכים אנו להעמיד דתינו ואין אנו חוששי לשום דבר ולכאורה י"ל משו"ה מייתי בקובץ ישן הנ"ל ראיי מנבואות של ר' בשעת מותו שהיא קצת ראיי דחוקה וכי נעלם ממנו כל הני ראיו' ברורות וחזקות דמייתי בחו"י הנ"ל אע"כ שרוצה לאתוי' ראיא דאפילו לבנים קטנים אין חוששי שהרי כל העיר אשתמוד ולא היה שריד ומסתמא לקחו בניהם עמם" עיי"ש בארוכה.

51) דחכמה הוא מוח הזכרון (תו"א פא, סע"ג י"ג) וגם אמרו בגמרא שהזית משכח תלמודו של ע' שנה כו' שהוא מבחי' עולם השכחה שהוא מעולם הקליפות. והיינו ענין הגוף ונה"ב שמנוגה ומשכח דחויא וכותשים אותו עד שמוציאים ממנו שמן היינו בחי' חכמה. וכמארז"ל כשם שהזית משכח תלמודו של ע' שנים. כך שמן זית מחזיר תלמודו של ע' שנה כו' כי חכמה הוא מוח הזכרון כמ"ש בפ' קדש שרומזת בחכמה ולזכרון בין ענינך כו' עיי"ש.

קי, סע"ד י"ז) וזהו שאמרו ז"ל דכשם שהזית משכח תלמודו של ע' שנה פיי השכחה באה מצד השבירה כי השכחה הוא היסח הדעת והיינו מצד השבירה שהיה במלך הראשון דתהו שנקי' בלע כו'. וע"כ הזית המר שהוא מק"נ שנקי' משכח דחויא ששרשו בא מצד השבירה לכך הוא משכח תלמודו של ע' שנה כו'. אך כשכותשין את הזית ומוציאין ממנו השמן שהוא בחי' החכ' שהוא בבחי' מוח הזכרון דאור אבא כידוע הנה הוא מחזיר תלמודו של ע' שנה כי החכמה הוא היפוך

השכחה מפני שלא היה שבירה כלל בחכמה כנ"ל והטעם לע' שנה כי ז"ת שבאו"א כלול מיו"ד השכחה נופלת בהם אבל בחכמה יש כח להחזיר מה ששכח בע' שנה כו"י עיי"ש. לקו"ת קדושים שם [לעיל הערה 48].

שה"ש לג, א "הענין ידוע שמוח העיון ומוח הזכרון הוא בחי' חכמה שלמעלה מהבינה ונקר' משכיל שמשם בא השכל וצריך ללמוד בעיון עד שיומשך שכל מבחי' חכמה שבו מה שהיה תחלה צפון ונעלם" עיי"ש. **ובכ"מ.**

(52 ברכות ה, ב "רבי יוחנן חלש. על לגביה רבי חנינא. אמר ליה חביבין עליך יסורין אמר ליה לא הן ולא שכרן. אמר ליה הב לי ידך. יהב ליה ידיה, ואוקמיה. אמאי, לוקים רבי יוחנן לנפשיה אמרי אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים." וש"נ.

(53 להעיר גם מרבותינו בעה"ת כאן, שענין הגאולה כאן מרמז להגאולה משעבוד מלכות, ו"אחד מאחיו . . או דודו" קאי על הקב"ה, "בן דודו, זה מלך המשיח", "או השיגה ידו ע"י מצות וזכיות שבידו"

וז"ל שם: "אחד מאחיו יגאלנו: נ"ל דהיינו הקדוש ברוך הוא שהוא אחד ואחיו שנא' למען אחי ורעי. או דודו: זה הקדוש ברוך הוא שנא' זה דודי וזה רעי. או בן דודו: זה מלך המשיח שנא' בו אמר אלי בני אתה כמו שדרשוהו ז"ל במסכת סוכה. או השיגה ידו: ע"י מצות וזכיות שבידו ונגאל".

וראה שם פסוק נד "ואם לא יגאל באלה . . שלא קיימו המצות מ"מ לא אניחם בגלות אלא ויצא בשנת היובל . . שימשוך הקב"ה ביובל כו"י" וז"ל שם: "ואם לא יגאל באלה. המשפטי אשר תשים לפניהם שלא קיימו המצות מ"מ לא אניחם בגלות אלא ויצא בשנת היובל כל' ביום שימשוך הקדוש ברוך הוא ביובל ויתקע בשופר כדכתיב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים וגו'". וראה גם בבחי' לפסוקים הנ"ל.

(54 רמב"ם הל' מתנות עניים פ"י ה"ז "שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו. מעלה גדולה שאין למעלה ממנה זה המחזיק ביד ישראל שמך ונותן לו מתנה או הלואה או עושה עמו שתפות או ממציא לו מלאכה כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות לשאל. ועל זה נאמר (ויקרא כה לה) "והחזקת בו גר ותושב וחי עמך" כלומר החזק בו עד שלא יפל ויצטרך".

טושו"ע יו"ד סרמ"ט ט"ו "שמונה מעלות יש בצדקה זו למעלה מזו מעלה הגדולה שאין למעלה ממנה המחזיק ביד ישראל המך ונותן לו מתנה או הלואה או עושה שותפות או ממציא לו מלאכה כדי לחזק ידו שלא יצטרך לבריות ולא ישאל ועל זה נאמר והחזקת בו".

(55 ועצ"ע ביאור ענין גאולת אחרים שנלמדת ממש"נ (לאחרי גאולת עצמו - "והשיגה ידו") "ונגאל" - קידושין טו, ב "אלא בהאי קרא קמיפלגי או דדו או בן דדו יגאלנו זו גאולת קרובים או השיגה ידו זו גאולת עצמו ונגאל זו גאולת אחרים רבי יוסי הגלילי סבר מקרא נדרש לפניו שדי גאולת קרובים אגאולת עצמו מה גאולת עצמו לשחרור אף גאולת קרובים לשחרור ורבי עקיבא סבר מקרא נדרש לאחריו שדי גאולת אחרים אגאולת עצמו מה גאולת עצמו לשחרור אף גאולת אחרים לשחרור" עיי"ש. **תו"כ עה"פ.**

ולהעיר - ע"ד ההלכה - שלדעת רבי (קידושין שם, סע"ב "אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן זו דברי רבי יוסי הגלילי ורבי עקיבא אבל חכמים אומרים הכל לשחרור מאן חכמים רבי היא דמפיק ליה להאי באלה לדרשה אחרינא ומקרא נדרש בין לפניו ובין לאחריו ורבי האי ויצא בשנת היובל מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתניא ויצא בשנת היובל בנכרי שישנו תחת ידך או אינו אלא בנכרי שאינו תחת ידך אמרת וכי מה אפשר לעשות לו הא אין הכתוב מדבר אלא בנכרי שישנו תחת ידך".

רמב"ם הל' עבדים פ"ב ה"ז [נעתק לעיל הערה 2] **גאולת עצמו נאמרה בין גאולת**

קרובים וגאולת אחרים כדי שיהא מקרא נדרש בין לפניו ובין לאחריו. ע"ש. ואכ"מ.

56) דעיקר התשובה בלב (תניא פכ"ט - לו, ב' "ובזה הוא גרוע ומשוקץ ומתועב יותר מבעלי חיים הטמאים ושקצים ורמשים כנ"ל וכמ"ש ואנכי תולעת ולא איש וגו' [וגם כשמתגברת בו נפשו האלקית לעורר האהבה לה' בשעת התפלה אינה באמת לאמיתו לגמרי מאחר שחולפת ועוברת אחר התפלה כנ"ל ספיי"ג] ובפרט כשיזכור טומאת נפשו בחטאת נעורים והפגם שעשה בעליוני ושם הוא למעלה מהזמן וכאלו פגם ונטמא היום ח"ו ממש ואף שכבר עשה תשובה נכונה הרי עיקר התשובה בלב והלב יש בו בחי' ומדרגות רבות והכל לפי מה שהוא אדם ולפי הזמן והמקום כידוע ליודעים ולכן עכשיו בשעה זו שרואה בעצמו דלא סליק ביה נהורא דנשמתא מכלל שהיום לא נתקבלה תשובתו ועונותיו מבדילים או שרוצים להעלותו לתשובה עילאה יותר מעומקא דלבא יותר ולכן אמר דוד וחטאתי נגדי תמיד"י) **ונמשך בכל הכוחות.**

57) כה, ב' "דבר אלבני ישראל ואמרת אלהם כי תבאו אליהארץ אשר אני נתן לכם ושבתה הארץ שבת לה"י.

58) שם, ג' "שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמר כרמך ואספת אתתבואתה"י.

59) פרש"י עקב ח, ד' "שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה זה ארבעים שנה" ד"ה שמלתך לא בלתה: ענני כבוד היו שפים בכסותם ומגהצים אותם כמין כלים מגהצים, ואף קטניהם כמו שהיו גדלים היה גדל לבושן עמהם, כלבוש הזה של חמט שגדל עמו.

60) ראה לקו"ש ח"ה ע' 11. ח"י ע' 2 ואילך.

61) קידושין כ, א. ערכין שם.

62) ולא רק (כבכמה מפרשים - רמב"ן עה"פ. ועוד) ע"ש שהאדם מחוייב לשרש אחרי' ולעקרה.

63) פרשתנו כה, כג' "והארץ לא תמכר לצמתת כיילי הארץ כיגרים ותושבים אתם עמדי"י.

נא לשלוח הערות או תיקונים ל: rabbimbrowd@gmail.com